

Методологічні основи оцінювання конкурентоспроможності сільського господарства

О. В. Ходаківськаⁱ, Н. І. Патикиⁱⁱ, А. Гаргасасⁱⁱⁱ

У статті обгрунтовано методологічні основи оцінювання конкурентоспроможності, визначено їх зміст, систематизовано різновиди, що дало можливість визначитися з методичними підходами до розроблення інструментарію оцінювання рівня конкурентоспроможності сільського господарства України в умовах міжнародної економічної інтеграції. Встановлено, що оцінювання конкурентоспроможності для економіко-господарських систем різного рівня (країна, галузь, регіон, підприємство, товар) має багато спільного – використовуються ті самі методи аналізу, схожі алгоритми досліджень, споріднені показники. Особливо це характерно для досліджень конкурентоспроможності галузі, оскільки ринкові позиції останньої, з одного боку, є ринковими позиціями сукупності її суб'єктів господарювання або товарів, що виробляються, а з іншого – позиціями, що формують конкурентоспроможність країн та регіонів. Доведено, що методологічні засади оцінювання конкурентоспроможності сільського господарства як галузі національної економіки передбачають урахування двох аспектів: по-перше, конкурентоспроможність є порівнянною характеристикою суб'єкта, що виходить на ринок, тому її можна оцінювати винятково порівняно з іншими подібними суб'єктами або з урахуванням їх ринкових позицій; по-друге, оцінка на різних ринках може збігатися щодо методів, що застосовуються, однак повинна відрізнятися щодо показників, критеріїв, індикаторів оцінювання, що використовуються, з можливістю змішування, часткової взаємозамінності та доповнюваності цих груп. Систематизовано критерії оцінювання конкурентоспроможності сільського господарства, що поширені у світовій практиці, які пропонується розглядати в трьох площинах: макрорівень, мезорівень та показники зовнішньоекономічної діяльності. Запропоновано алгоритм оцінювання конкурентоспроможності сільського господарства.

Ключові слова: конкурентоспроможність, критерій, метод оцінювання, показник, сільське господарство.

УДК 330.8:631/635

JEL коди: B30, Q10

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність галузі, методи її оцінювання обов'язково повинні перебувати в центрі уваги економістів та урядовців, адже від якості тих чи інших оцінок та ступеня їх відповідності реальній економічній ситуації залежить ґрунтовність стратегічних рішень на макрорівні. Ключовими чинниками, що впливають на конкурентоспроможність галузі як системи, є наявність та обмін факторами виробництва, знаннями і технологіями, підготовка кваліфікованих кадрів, наявність інфраструктури тощо. Впливаючи на ці фактори, держава може сприяти розвитку не лише однієї галузі, а й економіки в цілому. Передусім це стосується сільського

ⁱ Ходаківська Ольга Василівна, доктор економічних наук, заступник директора з науково-проектної роботи, завідувач відділу земельних відносин та природокористування, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ;

ⁱⁱ Патики Наталія Іванівна, кандидат економічних наук, доцент, докторант відділу земельних відносин та природокористування, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ;

ⁱⁱⁱ Гаргасас Аудріус, доктор соціальних наук, професор Науково-дослідного інституту розвитку бізнесу та сільського господарства, Університет Вітовта Великого, м. Каунас, Литва.

господарства, адже впродовж останнього десятиліття стало зрозумілим, що саме ця галузь є дієвим активатором означених процесів – посилюється його роль на міжнародних товарних ринках, що забезпечує нашу державу валютними надходженнями, зміцнює її політико-економічні позиції у глобалізованому світовому просторі, зростають доходи населення, бізнесу й держави і як результат сприяє загальному економічному піднесенню.

Налагодження роботи з оцінювання конкурентоспроможності сільського господарства потребує передусім обґрунтування науково-методологічних основ та розроблення інструментарію для проведення такого оцінювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження методологічних засад і особливостей оцінювання конкурентоспроможності зробила ціла когорта вітчизняних вчених – Т. В. Аверіхіна [1], І. А. Бевз [14], Н. І. Біляк [2], К. В. Бідунова [16], С. М. Бондаренко [3], Т. Г. Бурденюк [4], В. Ф. Горячук [5], М. О. Жуковський [6], Р. М. Журило [7], Л. М. Закревська [8], Л. С. Кобиляцький [9], Л. А. Костирко [10], В. О. Лаготюк [11], А. А. Невмержицька [3], В. В. Нечипоренко [12], Г. Г. Сапрун [13], Т. В. Соломатіна [10], О. М. Стасюк [14], Л. С. Тихоліз [15], О. В. Хмеленко [13], О. В. Шляга [16], Е. Ф. Югас [17], В. М. Яценко [18], О. В. Яценко [18] та ін.

Разом з тим значна частина проблемних питань потребує детальнішого вивчення. У вітчизняній науковій економічній літературі досить ґрунтовно представлені методики оцінювання конкурентоспроможності економіки чи регіону [5, 12, 14], підприємства [3, 4, 6, 7, 10, 13, 14–16], окремого продукту [8], чинників впливу [1]. Натомість бракує досліджень, присвячених оцінюванню конкурентоспроможності окремої галузі, зокрема й сільського господарства. Відсутність системних науково-методичних досліджень зазначених питань та їх вагоме значення для практичної реалізації державної економічної політики щодо підвищення конкурентоспроможності сільського господарства й зумовили доцільність поглибленого вивчення цієї проблеми.

Мета статті – узагальнити методологічні основи оцінювання конкурентоспроможності сільського господарства та обґрунтувати засади визначення її критеріїв.

Результати дослідження. Будучи інтегрованою комплексною характеристикою суб'єктів ринку, конкурентоспроможність потребує виважених та обґрунтованих методологічних підходів до її оцінювання. Як зазначає В. В. Нечипоренко, «методологія дослідження конкурентоспроможності – це система понять базисних принципів, методів, методик, способів, засобів вивчення і реалізації у вигляді програми (алгоритму), прийомів і способів досягнення практичної мети. Її ефективність проявляється в якості вирішення науково-практичних завдань, принципах досягнення мети» [12].

За результатами дослідження встановлено, що оцінювання конкурентоспроможності для економіко-господарських систем різного рівня (країна, галузь, регіон, підприємство, товар) на відміну від інших соціально-економічних явищ та процесів має багато спільного. Зазвичай тут використовуються одні й ті самі методи аналізу, схожі алгоритми досліджень, споріднені показники. Особливо зроблене зауваження справедливе для досліджень конкурентоспроможності галузі. Адже ринкові позиції галузі, з одного боку, є ринковими позиціями сукупності її суб'єктів господарювання або вироблених товарів, а з іншого – позиціями, що формують конкурентоспроможність країн та регіонів. Тому методологія досліджень конкурентоспроможності країн, регіонів, суб'єктів господарювання і товарів

проєктується на дослідження галузі.

Розглядаючи питання методології дослідження конкурентоспроможності сільського господарства як галузі національної економіки, необхідно враховувати два важливі аспекти. По-перше, конкурентоспроможність є порівнянною характеристикою суб'єкта, що виходить на ринок, тому її можна оцінювати винятково порівнюючи з іншими подібними суб'єктами або з урахуванням їх ринкових позицій. Виходячи з цього оцінку конкурентоспроможності регіонів, галузей, суб'єктів господарювання і товарів та товарних груп можна здійснювати як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках, де є або за певних умов можуть бути присутніми відповідні конкуруючі суб'єкти. Принципова відмінність же країн полягає в тому, що їхню конкурентоспроможність можна досліджувати лише на зовнішніх ринках, адже на внутрішніх немає і не може бути інших конкуруючих з ними суб'єктів.

По-друге, питання конкурентоспроможності є актуальним як для товарних, так і для усіх інших видів ринків (інвестиційного, фінансового, ресурсних тощо). Здебільшого оцінка на цих ринках може збігатися щодо застосовуваних методів, однак повинна відрізнятися щодо використовуваних показників, критеріїв, індикаторів оцінювання. Проте, нині в науковій думці і практиці існує тенденція змішування, часткової взаємозамінності та доповнюваності цих груп. Це стосується передусім показників фінансового стану, ліквідності, платоспроможності, ефективності господарської діяльності, розподілу та використання ресурсів тощо.

Узагальнено методологічні підходи до оцінювання конкурентоспроможності подано на рис. 1.

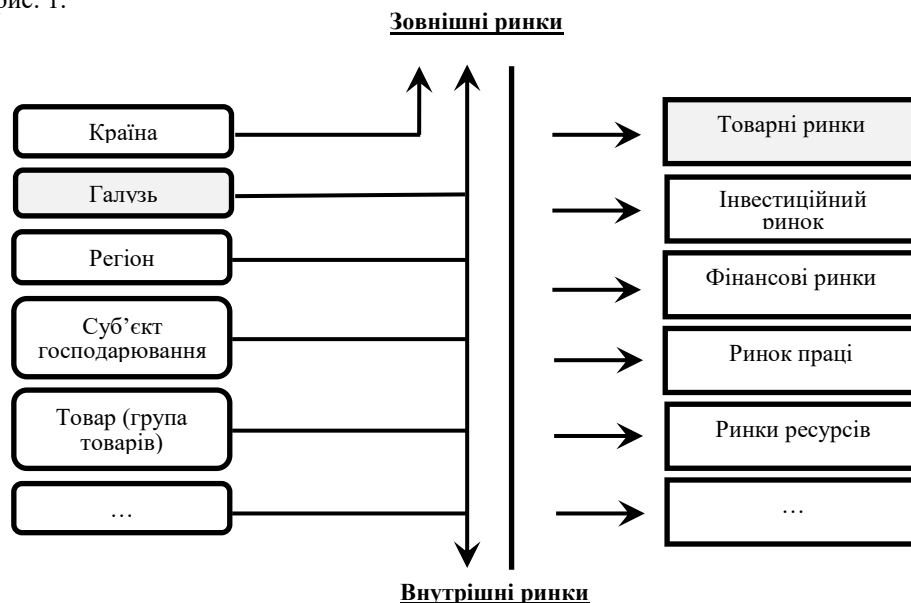

Рис. 1. Узагальнені підходи до оцінювання конкурентоспроможності економіко-господарських систем різних рівнів та сукупності ринків [розроблено Н. І. Патиною]

Учені схильні пояснювати різноманітність існуючих методик оцінювання конкурентоспроможності та їх відмінності за методами, підходами і показниками таким

чином:

- різністю цілей оцінювання, що вимагає розмаїття підходів;
- відповідністю окремих методик лише певним етапам чи завданням дослідження;
- використанням у процесі оцінювання як статистичних показників, так і експертних;
- використанням методу експертних оцінок для присвоєння вагових коефіцієнтів часткових показників в інтегрованих оцінних системах;
- проблемами, пов'язаними з відсутністю необхідних статистичних даних;
- труднощами оцінювань через переваженість системи показників;
- складністю вибору об'єкта для порівняння тощо [4, 14].

Загалом визначення найбільш адекватної методики нині часто визнається однією із найскладніших проблем практичного здійснення оцінювань. Для вирішення проблеми обрання раціональної та ефективної методики оцінювання Е. Ф. Югас запропонував у процесі вибору опиратися на дві групи детермінант:

«Перша – методично-процесуальні, спрямовані на розширення або вдосконалення методичної бази дослідження та експертних компетенцій.

Друга – секторально-управлінські, що охоплюють основні складові, важливі сегменти конкурентоспроможності економічної системи та реалізуються через управлінські дії» [17]. Сукупно такий підхід дозволить проводити оцінювання найбільш раціональним способом.

Серед науковців, що вивчають методологію оцінювання конкурентоспроможності, поширені намагання узагальнити їх найбільш раціональним способом. Досить повно ці методи систематизували С. М. Бондаренко, Р. М. Журило, В. О. Лаготюк, А. А. Невмержицька, В. М. Яценко, О. В. Яценко та інші науковці, виділивши при цьому такі:

- метод переваг та методи, що базуються на теорії ефективної конкуренції;
- методи оцінювання конкурентоспроможності за ринковою часткою;
- матричні методи (зокрема метод «товар – технологія – частка ринку»);
- метод бенчмаркінгу;
- методи, що базуються на аналізі потенційної і поточної конкурентоспроможності;
- методи, що базуються на теорії якості товару;
- метод інтегрального оцінювання (зокрема критерій задоволення споживача та критерій ефективності виробництва);
- рейтингові методи (зокрема на основі кластерного аналізу);
- структурний та функціональний методи (включаючи концентрацію виробництва і капіталу, бар'єри для входу, виробництво, збут, просування, товар, фінанси);
- метод профілів, або графічний метод (ступінь задоволення споживача за різними критеріями – багатокутник із максимальною площею);
- метод експертних оцінок;
- бальне оцінювання [3, 7, 11, 18].

Л. А. Костирко, Т. В. Соломатіна принципово іншим способом здійснили систематизацію методів оцінювання, виділивши при цьому поряд із методом аналізу порівняльних переваг, матричними підходами та методами, що ґрунтуються на теоріях якості товару й ефективної конкуренції, ще методи, що базуються на:

- теорії рівноваги фірми і галузі;
- визначенні позиції в конкуренції з погляду стратегічного потенціалу

підприємства;

- порівнянні з еталоном;
- теорії мультиплікатора;
- інтегральному методі [10].

У свою чергу, Г. Г. Сапрун, О. В. Хмеленко усі методи та показники оцінювання конкурентоспроможності систематизують залежно від: а) ресурсного; б) результативного; в) кваліметричного підходів [13].

Попри таку розгалуженість методологічного апарату щодо дослідження конкурентоспроможності можна з упевненістю стверджувати, що до найбільш застосовуваних методів доцільно віднести рейтингові (індексні), а також матричні системи.

Поширеність та популярність рейтингів пояснюється зручністю використання отриманих за ними результатів. Вони являють собою числові, відносні або порядкові показники, що відбивають стан, впливовість, важливість, популярність та інші характеристики об'єкта або явища. При цьому часткові показники характеристики конкретних об'єктів мають назву «індексу», що являють собою число або якусь комбінацію цифр, букв чи символів, що показує місце цього об'єкта у загальній сукупності (рейтингу) або характеризує його стан.

Оскільки конкурентоспроможність є порівняльною характеристикою, то методи рейтингових оцінок дозволяють вивчати її на прикладі окремих економічних систем (товарів, підприємств, регіонів, галузей, країни) та порівнювати з подібними. Крім того, такий методологічний підхід дозволяє виявити і оцінити взаємозв'язки із залежними індикаторами, наприклад, валовим національним доходом, інноваційністю чи іншими екзогенними та результативними ознаками.

Використання індексних показників може не пов'язуватися з рейтинговим оцінюванням. Вони можуть використовуватися як повноцінні аналітичні індикатори або інтегруватися в єдиний комплексний критерій.

Встановлено, що сукупно інтегральні показники забезпечують ряд значних переваг у процесі оцінювання:

- вони дозволяють отримати один комплексний критерій, за яким може бути зроблений однозначний висновок;
- для обчислення інтегрального показника використовують низку, іноді досить велику, часткових показників та індикаторів, що дозволяють глибоко і всебічно проаналізувати різноманітні чинники і умови формування конкурентоспроможності.

Однак використання інтегральних показників та моделей пов'язане з певними труднощами. Основними серед них є визначення вагових коефіцієнтів, що дозволяють врахувати не лише значення, а й впливовість окремих часткових показників. Іншою важливою методологічною проблемою залишається визначення переліку часткових індикаторів у процесі інтегрування в комплексний показник. Вирішити цю проблему можна за допомогою методу експертних оцінок.

Поряд із наведеними вище нині активно розробляються і застосовуються й інші методи аналізу, зокрема дискримінантний аналіз при оцінюванні конкурентоспроможності, аналіз конкурентоспроможності за допомогою багатофакторних моделей, метод дерева цілей тощо. Позитивні результати використання методу оцінювання конкурентоспроможності за величиною і динамікою результативних показників наочно продемонстровані В. Ф. Горячуком, який на його основі не лише оцінив конкурентоспроможність, а й здійснив детермінований факторний аналіз її змін та провів якісний аналіз тенденцій [5].

Серед усіх методів оцінювання матричні моделі, як правило, розглядаються авторами як найбільш зручні з точки зору практичного використання та розроблення ефективних конкурентних стратегій просування товарів і товарних груп, хоча й часто не дають чіткої однозначної оцінки. Так, Н. І. Біляк наводить приклад вдалого використання матричних методів оцінювання на галузевому рівні щодо аналізу галузей та підгалузей сільського господарства, що дозволило не лише забезпечити об'єктивні результати, а й визначити ключові чинники впливу та обґрунтувати підходи до підвищення рівня конкурентоспроможності [2].

Певним симбіозом матричного, графічного та рейтингового (за принципом визначення рангів) методів є запропонований Л. М. Закревською синтезований метод набору конкурентоспроможних елементів [8], що дозволяє отримати досить обґрунтовані результати під час оцінювання у розрізі окремих продуктів чи галузей.

Наступним важливим аспектом методології оцінювання конкурентоспроможності сільського господарства є відсутність єдиних індикаторів аналізу. Так, Л. С. Кобиляцький пропонує проводити оцінювання галузевої конкурентоспроможності за такими показниками: витрати виробництва, витрати на інновації, продуктивність та інтенсивність праці, що впливають на ціну та якість виробів; рентабельність виробництва, характер інноваційної діяльності, рівень продуктивності праці, ефективність стратегічного планування й управління, адаптивність (здатність швидко реагувати на мінливі вимоги й умови ринку) тощо [99].

У зарубіжній економічній літературі оцінювання конкурентоспроможності сільського господарства ґрунтується на двох підходах: на концепції неокласичної школи економіки, що зосереджує свою увагу на зовнішній торгівлі та пропонує використовувати при оцінюванні конкурентоспроможності сільського господарства показники порівняльних переваг та показники експорту або імпорту. Інший підхід був запропонований представниками школи стратегічного управління, що виходить із позицій структури та стратегії фірми. При цьому конкурентоспроможність визначається як лідерство за витратами, і рівень конкурентоспроможності пропонується розраховувати за різними показниками вартості, продуктивності та ефективності [19].

Підсумовуючи викладене, доцільно зробити висновок, що в економічній науці і практиці на сьогодні не існує єдиного підходу щодо вимірювання рівня конкурентоспроможності галузі взагалі і сільського господарства зокрема. В науковому середовищі також відсутня єдина точка зору щодо того, за допомогою якого переліку показників доцільно проводити оцінювання конкурентоспроможності сільського господарства. І чи варто розраховувати певний комплексний агрегований показник, чи достатньо використовувати набір окремих індивідуальних показників. Найчастіше в якості індивідуальних показників використовуються показники зовнішньої торгівлі та показники економічної ефективності.

Проведення оцінювання конкурентоспроможності з усіх видів продукції сільськогосподарського виробництва, побудованою на стандартних методах аналізу, за умов дефіциту ресурсів та інформації, на нашу думку, неможливе. Таким чином, оцінювання конкурентоспроможності повинно базуватися на непрямих методах визначення ефективності сільського господарства, а також здатності до конкурування української продукції сільського господарства на світових товарних ринках. Тобто йдеться про оцінювання ефективності використання ресурсів, що використовуються в господарській діяльності. В результаті буде отриманий інтегрований індекс, що має потенційну здатність до підвищення конкурентоспроможності сільського господарства України, віддзеркалення цієї здатності в торговельному балансі і створить можливості

щодо порівняльної оцінки сільського господарства з низкою галузей у країні та за кордоном. Такий підхід дозволяє відмовитися від затратних досліджень для проведення стандартних оцінок конкурентоспроможності з окремих товарів.

Найбільш виправданими, на нашу думку, є всі показники, що є вимірниками конкурентоспроможності сільського господарства, їх можна розглядати в трьох площинах: макрорівень – показники, що відображають економічний розвиток галузі, її внесок у створення валового внутрішнього продукту; мезорівень – показники, що характеризують ефективність функціонування суб'єктів господарювання галузі; показники зовнішньоекономічної діяльності, що засвідчують позиції галузі на світових аграрних ринках. Узагальнено методологічні підходи до визначення критеріїв (індикаторів) та показників оцінювання конкурентоспроможності сільського господарства в умовах міжнародної економічної інтеграції наведено на рис. 2.

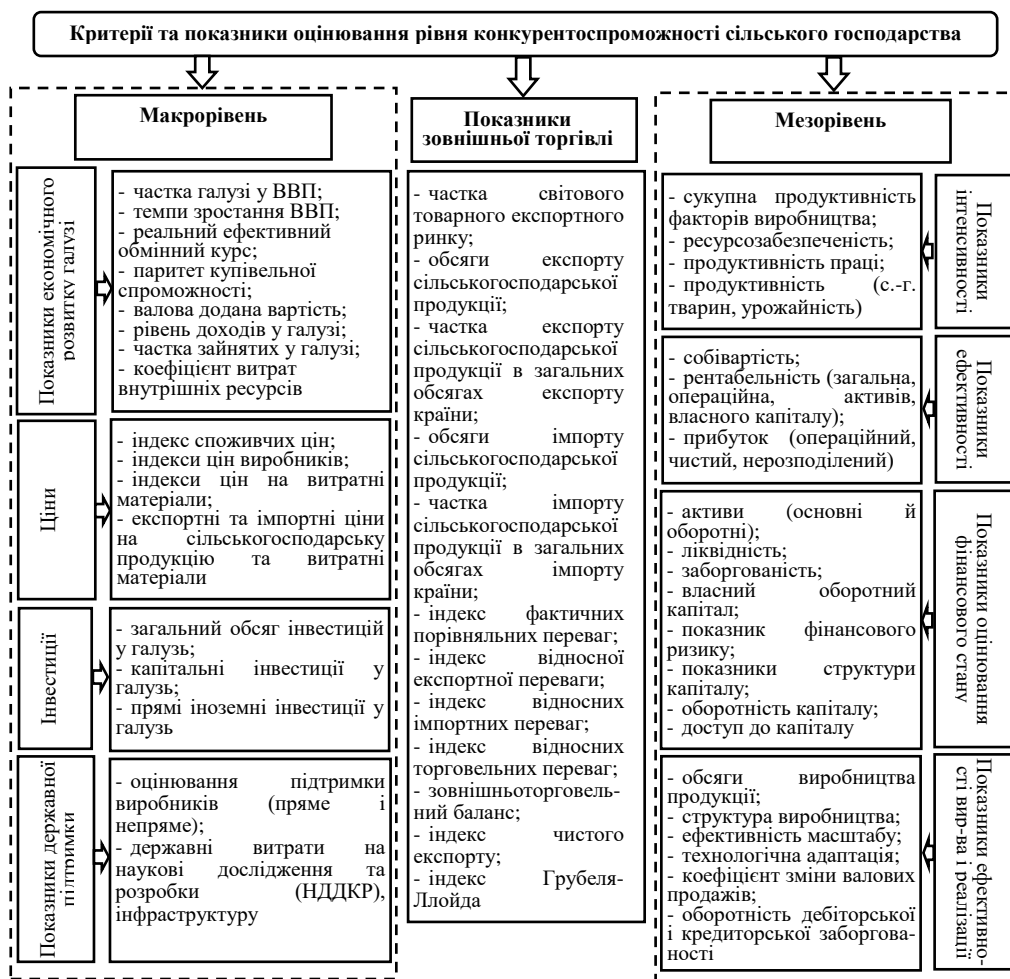

Рис. 2. Критерії та показники оцінювання конкурентоспроможності сільського господарства в умовах міжнародної економічної інтеграції [розроблено Н. І. Патиною]

Для раціональної організації досліджень конкурентоспроможності сільського господарства необхідно також стандартизувати процес оцінювання. Описуючи процес оцінювання конкурентоспроможності, більшість авторів сходяться до думки, що він повинен включати такі етапи: визначення мети оцінювання конкурентоспроможності; вибір об'єктів порівняння (груп товарів, підприємств, галузей, регіонів, країн тощо); отримання необхідної первинної інформації; визначення та групування груп ключових показників, індикаторів критеріїв оцінювань; розрахунок одиничних, групових, інтегральних показників; аналіз показників та обґрунтування висновків [6, 15, 16].

У цілому погоджуючись із зазначеними авторами, при оцінюванні конкурентоспроможності сільського господарства пропонуємо такий алгоритм (рис. 3).

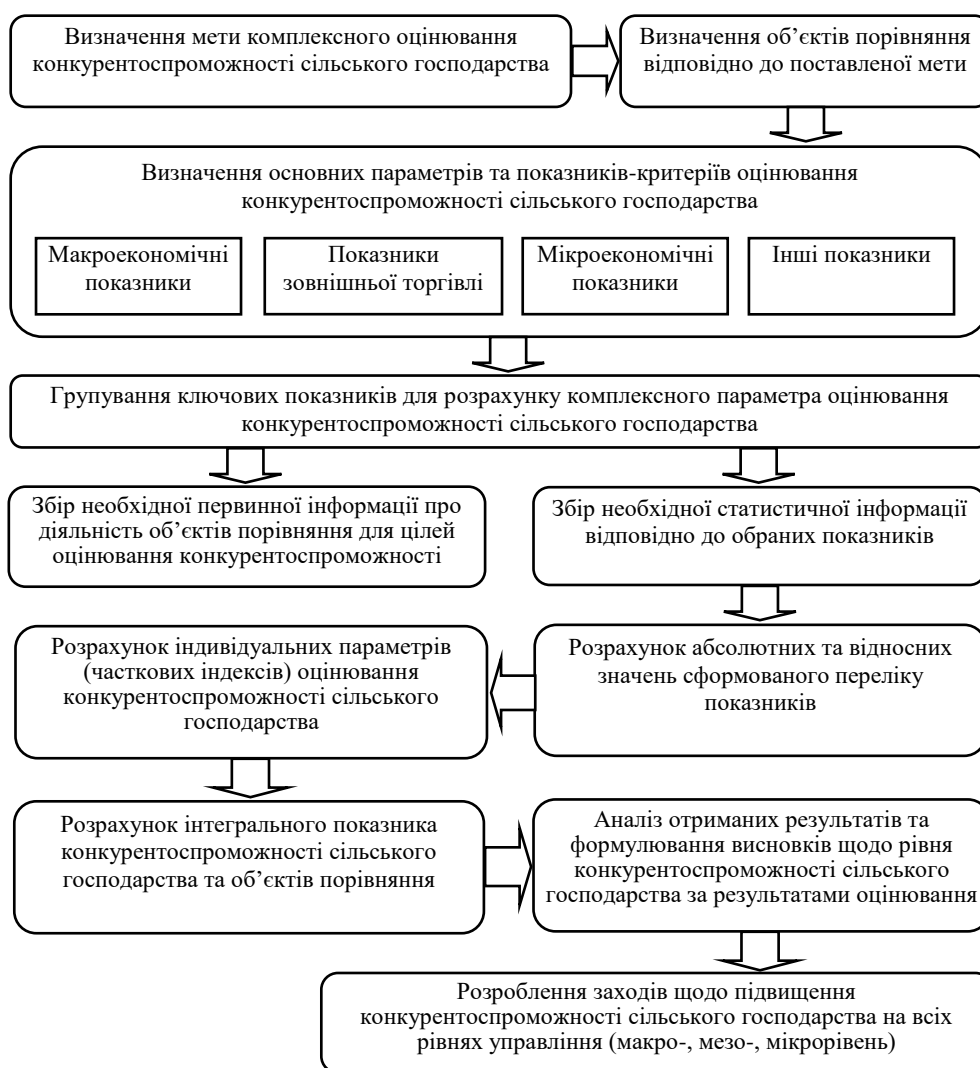

Рис. 3. Структурно-логічна схема оцінювання конкурентоспроможності сільського господарства [розроблено Н. І. Патиною]

Отже, лише раціонально підібраний метод оцінювання, виважено сформована система показників та раціональна організація процесу можуть забезпечити об'єктивний аналіз конкурентоспроможності сільського господарства.

Висновки. Обґрунтовано, що методологічні засади оцінювання конкурентоспроможності сільського господарства як галузі національної економіки передбачають урахування двох аспектів: по-перше, конкурентоспроможність є порівнянною характеристикою суб'єкта, що виходить на ринок, тому її можна оцінювати винятково порівнюючи з іншими подібними суб'єктами або з урахуванням їх ринкових позицій; по-друге, оцінка на різних ринках може збігатися щодо застосовуваних методів, однак повинна відрізнятися щодо використовуваних показників, критеріїв, індикаторів оцінювання з можливістю змішування, часткової взаємозамінності та доповнюваності цих груп. В основу методологічного підходу до дослідження конкурентоспроможності сільського господарства в умовах міжнародної економічної інтеграції покладено симбіоз теорії порівняльних переваг, стратегічного управління та теорії ефективності. Показники, що є вимірниками конкурентоспроможності сільського господарства, доцільно розглядати в трьох площинах: макрорівень, мезорівень та показники зовнішньоекономічної діяльності.

Література

1. *Аверіхіна, Т. В.* Аналіз тенденцій впливу екологічного чинника на формування конкурентоспроможності економічних систем макро-, мезо- та мікрорівнів [Електронний ресурс] / Т. В. Аверіхіна // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2016. – № 4. – С. 353–364. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2016_4_31.
2. *Біляк, Н. І.* Оцінка конкурентоспроможності сільського господарства Львівської області / Н. І. Біляк // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького. – 2012. – Т. 14. – № 1(1). – С. 59–65.
3. *Бондаренко, С. М.* Оцінка конкурентоспроможності підприємства [Електронний ресурс] / С. М. Бондаренко, А. А. Невмержицька // Технології та дизайн. – 2014. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/td_2014_2_15.
4. *Бурденюк, Т. Г.* Критерії й показники конкурентоспроможності підприємств та методика їх якісного аналізу / Т. Г. Бурденюк // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 12(2). – С. 143–148.
5. *Горячук, В. Ф.* Оцінка конкурентоспроможності регіонів України на основі результатного підходу / В. Ф. Горячук // Регіональна економіка. – 2011. – № 1. – С. 39–46.
6. *Жуковський, М. О.* Оцінка конкурентоспроможності потенціалу сільськогосподарського підприємства / М. О. Жуковський // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. – 2014. – Вип. 200(1). – С. 126–130.
7. *Журило, Р. М.* Порівняльна характеристика існуючих методів до оцінки конкурентоспроможності підприємства / Р. М. Журило // Економіка і регіон. – 2009. – № 4. – С. 124–130.
8. *Закревська, Л. М.* Оцінка рівня конкурентоспроможності продукції підприємств молочної промисловості з урахуванням їх потенційної спроможності / Л. М. Закревська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2017. – № 9. – С. 59–64.
9. *Кобиляцький, Л. С.* Управління конкурентоспроможністю : навч. посіб. / Л. С. Кобиляцький. – Київ : Зовнішня торгівля, 2003. – 304 с.
10. *Костирко, Л. А.* Оцінка впливу конкурентоспроможності на інвестиційну привабливість підприємств АПК / Л. А. Костирко, Т. В. Соломатіна // Часопис економічних реформ. – 2015. – № 2. – С. 72–78.

11. *Лаготюк, В. О.* Аналіз існуючих підходів до оцінки конкурентоспроможності / В. О. Лаготюк // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип. 27. – С. 185–191.
12. *Нечипоренко, В. В.* Оцінка конкурентоспроможності систем АПК національного та регіонального рівнів: методологічні аспекти / В. В. Нечипоренко // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. – 2016. – Вип. 88(2). – С. 182–189.
13. *Сапрун, Г. Г.* Удосконалення підходу до аналізу конкурентоспроможності підприємств в умовах міжнародної інтеграції / Г. Г. Сапрун, О. В. Хмеленко // Молодий вчений. – 2017. – № 10. – С. 1037–1040.
14. *Стасюк, О. М.* Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України / О. М. Стасюк, І. А. Бевз // Економіка і прогнозування. – 2012. – № 1. – С. 75–86.
15. *Тихоліз, Л. С.* Аналіз та оцінка конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / Л. С. Тихоліз // Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. – 2013. – Вип. 21. – С. 256–260.
16. *Шляга, О. В.* Сутність та методи оцінки конкурентоспроможності підприємства / О. В. Шляга, К. В. Бідунова // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. – 2014. – Т. 22. – Вип. 8(4). – С. 112–121.
17. *Югас, Е. Ф.* Методично-процесуальні та секторально-управлінські детермінанти аналізу конкурентоспроможності / Е. Ф. Югас // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія: Економіка. – 2016. – Вип. 1. – С. 190–195.
18. *Яценко, В. М.* Стратегічний аналіз, економічна діагностика та оцінка конкурентоспроможності аграрних підприємств / В. М. Яценко, О. В. Яценко // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія: Економіка і менеджмент. – 2015. – № 2. – С. 91–100.
19. *Latruffe, L.* Competitiveness, Productivity and Efficiency in the Agricultural and Agri-Food Sectors [Electronic resource] / L. Latruffe // OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers. – 2010. – No. 30. – Accessed mode : <http://dx.doi.org/10.1787/5km91nkd6d6-en>.

Отримано 13.03.2019 р.

Методологические основы оценивания конкурентоспособности сельского хозяйства

ОЛЬГА ВАСИЛЬЕВНА ХОДАКОВСКАЯ*,
НАТАЛИЯ ИВАНОВНА ПАТЬКА**,
АУДРИЮС ГАРГАСАС***

* доктор экономических наук, заместитель директора по научно-проектной работе,
заведующая отделом земельных отношений и природопользования
Национального научного центра «Институт аграрной экономики»,
ул. Героев Оборона, 10, г. Киев, 03127, Украина,
тел.: 00-380-980853782, e-mail: iae_zem@ukr.net

** кандидат экономических наук, доцент, докторант,
отдел земельных отношений и природопользования Национального научного центра
«Институт аграрной экономики»,
ул. Героев Оборона, 10, г. Киев, 03127, Украина,
тел.: 00-380-505984406, e-mail: n_patyka@ukr.net

*** доктор социальных наук, профессор Научно-исследовательского института
развития бизнеса и сельского хозяйства
Университета Витовта Великого,
г. Каунас, Литва, LT-44248

В статье обоснованы методологические основы оценивания конкурентоспособности, определены их содержание, систематизированы виды, что позволило определиться с методическими подходами к разработке инструментария оценки уровня конкурентоспособности сельского хозяйства Украины в условиях международной экономической интеграции. Установлено, что оценка конкурентоспособности для экономико-хозяйственных систем различного уровня (страна, область, регион, предприятие, товар) имеет много общего – используются те же методы анализа, схожие алгоритмы исследований, родственные показатели. Особенно это характерно для исследований конкурентоспособности отрасли, так как рыночные позиции последней, с одной стороны, являются рыночными позициями совокупности ее хозяйствующих субъектов или товаров, которые производятся, а с другой – позиции, формирующие конкурентоспособность стран и регионов. Доказано, что методологические основы оценивания конкурентоспособности сельского хозяйства как отрасли национальной экономики предполагают учет двух аспектов: во-первых, конкурентоспособности является сравнительной характеристикой субъекта, который выходит на рынок, поэтому ее можно оценивать исключительно по сравнению с другими подобными субъектами или с учетом их рыночных позиций; во-вторых, оценка на различных рынках может совпадать относительно применяемых методов, однако отличается показателями, критериями, индикаторами оценки, использующимися с возможностью смешивания, частичной взаимозаменяемости и дополняемости этих групп. Систематизированы критерии оценки конкурентоспособности сельского хозяйства, распространенные в мировой практике и которые целесообразно рассматривать в трех плоскостях: макроуровень, мезоуровень и показатели внешнеэкономической деятельности. Предложен алгоритм оценки конкурентоспособности сельского хозяйства.

Ключевые слова: конкурентоспособность, критерий, метод оценки, показатель, сельское хозяйство.

Mechanism of Economic Regulation, 2019, No 2, 66–78
ISSN 1726–8699 (print)

Methodological Bases of the Agriculture Competitiveness Assessing

OLHA KHODAKIVSKA^{*},
NATALIIA PATYKA^{**},
AUDRIUS GARGASAS^{***}

^{*} *Dr. (Economics), Deputy Director, Head of Department of Land Relations and Environmental management of National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics”,
Heroiv Oborony Str., 10, Kyiv, 03127, Ukraine,
phone: 00-380-980853782, e-mail: iae_zem@ukr.net*

^{**} *C.Sc. (Economics), Associate Professor, DSc candidate at National Scientific Centre
“Institute of Agrarian Economics”,
Heroiv Oborony Str., 10, Kyiv, 03127, Ukraine,
phone: 00-380-505984406, e-mail: n_patyka@ukr.net*

^{***} *Dr. of Social Sciences, Professor at Business and rural development research institute
Vytautas Magnus University,
K. Donelaicio g. 58, Kaunas, LT-44248, Lithuania*

Manuscript received 13 March 2019

In the article the methodological basis of assessing competitiveness are substantiated, their content is defined, the types are systematized, which made it possible to determine the methodological approaches to developing tools for assessing the level of Ukraine's agriculture competitiveness in the context of international economic integration. It has been established that the assessment of economic systems competitiveness of different levels (country, region, region, enterprise, product) has much in common – the same analysis methods, similar research algorithms, related indicators are used. This is especially characteristic for studies of the industry competitiveness, since the industry market positions are, on the one hand, market positions of the aggregate of its economic entities or manufactured goods, and on the other hand, positions that form the countries and regions competitiveness. It has been proved that the methodological basis for assessing the agriculture competitiveness as an industry of the national economy involves two aspects: firstly, competitiveness is a comparative characteristic of a subject entering the market, therefore it can be assessed only in comparison with other similar subjects or taking into account their market positions; secondly, the assessment on different markets may coincide with the methods used, but it should differ in the indicators, criteria, assessment indicators, which are used, with the possibility of mixing, the partial interchangeability and complementarity of these groups. Criteria for assessing the agriculture competitiveness in the context of international economic integration, which are generally accepted in world practice, are systematized, and which should be considered in three dimensions: the macro level, the meso-level, and the indicators of foreign economic activity. An algorithm for assessing the agriculture competitiveness is proposed.

Keywords: competitiveness, criteria, evaluation method, indicator, agriculture.

JEL Codes: B30, Q10

Figures: 3; *References:* 19

Language of the article: Ukrainian

References

1. Averikhina, T. V. (2016). Analiz tendentsii vplyvu ekolohichnoho chynnyka na formuvannia konkurentospromozhnosti ekonomichnykh system makro-, mezo- ta mikrorivnei [Analysis of trends in ecology factor influencing the macro, meso and microlevels' systems competitiveness formation]. *Marketynh i menezhment innovatsii*, 4, 353–364.
2. Biliak, N. I. (2012). Otsinka konkurentospromozhnosti silskoho hospodarstva Lvivskoi oblasti [Estimation of competitiveness of Lviv region agriculture]. *Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnologii im. Gzhytskoho*, 1(1), 59–65.
3. Bondarenko, S. M. & Nevmerzhytska, A. A. (2014). Otsinka konkurentospromozhnosti pidpriemstva [Evaluation competitiveness of enterprise]. *Tekhnologii ta dyzain*, 2(11). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/td_2014_2_15.
4. Burdeniuk, T. H. (2016). Kryterii y pokaznyky konkurentospromozhnosti pidpriemstv ta metodyka yikh yakisnoho analizu [Criteria and indicators of competitiveness of enterprises and methods qualitative analysis]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 12(2), 143–148.
5. Horiachuk, V. F. (2011). Otsinka konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy na osnovi rezultatnoho pidkhodu [Regional Competitiveness Estimation in Ukraine on the Basis of Resultative Approach]. *Rehionalna ekonomika*, 1, 39–46.
6. Zhukovskiy, M. O. (2014). Otsinka konkurentospromozhnosti potentsialu silskohospodarskoho pidpriemstva [Assessment of the competitiveness of the agricultural enterprise potential]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Ser. Ekonomika, ahramyi menezhment, biznes*, 200(1), 126–130.
7. Zhurylo, R. M. (2009). Porivnialna kharakterystyka isnuuyuchykh metodiv do otsinky konkurentospromozhnosti pidpriemstva [Comparative characteristics of existing methods to assess the enterprise competitiveness]. *Ekonomika i rehion*, 4, 124–130.
8. Zakevska, L. M. (2017). Otsinka rivnia konkurentospromozhnosti produktsii pidpriemstv molochnoi promyslovosti z urakhuvanniam yikh potentsiinoi spromozhnosti [Estimation of the level of competitiveness of dairy industry enterprises taking into account their potential capacity]. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, 9, 59–64.

9. Kobyliatskyi, L. S. (2003). *Upravlinnia konkurentospromozhnosti: navch. posib.* [Competitiveness Management: training manual]. Kyiv: Zovnishnia torhivlia, 304.
10. Kostyrko, L. A. & Solomatina, T. V. (2015). Otsinka vplyvu konkurentospromozhnosti na investytsiinu pryvablyvist pidpriemstv APK [Assessment of the impact of competitiveness and investment attractiveness of agricultural enterprises]. *Chasopys ekonomichnykh reform*, 2, 72–78.
11. Lahotiuk, V. O. (2014). Analiz isnuichykh pidkhodiv do otsinky konkurentospromozhnosti [Analysis of existing approaches to competitiveness assessment]. *Naukovyi visnyk Bukovynskoho derzhavnoho finansovo-ekonomichnoho universytetu. Seriya: Ekonomichni nauky*, 27, 185–191.
12. Nechyporenko, V. V. (2016). Otsinka konkurentospromozhnosti system APK natsionalnoho ta rehionalnoho rivniv: metodolohichni aspekty [Evaluation of competitiveness of AIC systems of national and regional levels: methodological aspects]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva*, 88(2), 182–189.
13. Saprun, H. H. & Khmelenko, O. V. (2017). Udoskonalennia pidkhodu do analizu konkurentospromozhnosti pidpriemstv v umovakh mizhnarodnoi intehratsii [Improving the approach to analysis of competitiveness of enterprises in conditions of international integration]. *Molodyi vchenyi*, 10, 1037–1040.
14. Stasiuk, O. M. & Bevz, I. A. (2012). Intehralna otsinka konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy [Integral assessment of the competitiveness of Ukrainian regions]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, 1, 75–86.
15. Tykholiz, L. S. (2013). Analiz ta otsinka konkurentospromozhnosti silskohospodarskykh pidpriemstv [Analysis and evaluation of the agricultural enterprises competitiveness]. *Zbirnyk naukovykh prats Podilskoho derzhavnoho ahrarno-tekhnichnoho universytetu*, 21, 256–260.
16. Shliaha, O. V. & Bidunova, K. V. (2014). Sutnist ta metody otsinky konkurentospromozhnosti pidpriemstva [The essence and methods of assessing the enterprise competitiveness]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, 8(4), 112–121.
17. Yuhas, E. F. (2016). Metodychno-protsesualni ta sektoralno-upravlinski determinanty analizu konkurentospromozhnosti [Methodical and procedural, managerial and sectoral determinants of competitiveness analysis]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, 1, 190–195.
18. Yatsenko, V. M. & Yatsenko, O. V. (2015). Stratehichniy analiz, ekonomichna diahnozyka ta otsinka konkurentospromozhnosti ahrarnykh pidpriemstv [Strategic analysis, economic diagnosis and evaluation of the agrarian enterprises competitiveness]. *Visnyk Skhidnoevropeiskoho universytetu ekonomiky i menedzhmentu. Seriya: Ekonomika i menedzhment*, 2, 91–100.
19. Latruffe, L. (2010). Competitiveness, Productivity and Efficiency in the Agricultural and Agri-Food Sectors. OECD Food, Agriculture and Fisheries Working Papers, 30. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1787/5km91nkdtd6-en>.